

HAVONING IFLOSLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Andijon viloyatin Oltinko'1 tumani

22-umumiy o'rta ta'lim

maktabi kimyo fani o'qituvchisi

Noraliyeva Maxmuda Abdulboqiyevna

Annotatsiya: Ushbu maqolada havoning ifloslanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar o'rganilgan. Sanoat korxonalari, transport vositalaridan chiqadigan gazlar, qishloq xo'jaligi faoliyatidan hosil bo'ladigan ifloslantiruvchi moddalar va ularning ekologiyaga salbiy ta'siri ko'rib chiqilgan. Shuningdek, ifloslanishni kamaytirish bo'yicha takliflar ham keltirilgan.

Annotation: This article explores the main factors contributing to air pollution. It examines industrial emissions, vehicle exhaust, pollutants from agricultural activities, and their negative impact on the environment. Suggestions for reducing pollution are also provided.

Аннотация: В данной статье изучены основные факторы, влияющие на загрязнение воздуха. Рассмотрены промышленные выбросы, выхлопы транспортных средств, загрязняющие вещества сельскохозяйственной деятельности и их негативное воздействие на окружающую среду. Также предложены меры по снижению загрязнения.

Kalit so'zlar: Havoning ifloslanishi, sanoat chiqindilari, transport vositalari, ekologiya, qishloq xo'jaligi, atmosferaga ta'sir, ifloslantiruvchi moddalar.

Keywords: Air pollution, industrial emissions, vehicles, ecology, agriculture, atmospheric impact, pollutants.

Ключевые слова: Загрязнение воздуха, промышленные выбросы, транспортные средства, экология, сельское хозяйство, воздействие на атмосферу, загрязняющие вещества.

Кирish: Havoning ifloslanishi zamonaviy davrning eng dolzarb ekologik muammolaridan biri hisoblanadi. Atmosferaning zararli moddalar bilan ifloslanishi nafaqat atrof-muhitga, balki inson salomatligi va iqtisodiy taraqqiyotga ham jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, har yili havo ifloslanishi tufayli millionlab insonlar turli kasalliklardan aziyat chekadi. Ushbu maqolada havoning ifloslanish manbalari, ularning oqibatlarini va bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism:

1. Havoning ifloslanish manbalari:

Havoning ifloslanishi ikki asosiy manbaga bo'linadi: tabiiy va antropogen.

1.1. Tabiiy manbalar:

Tabiiy jarayonlar, masalan, vulqon otilishi, o'rmon yong'inlari va chang bo'ronlari, havoning ifloslanishiga sabab bo'ladi. Ushbu jarayonlar mahalliy ifloslanishning asosiy sababi hisoblanadi. Masalan, vulqonlardan chiqadigan oltingugurt dioksidi global iqlimga ta'sir qilishi mumkin.

1.2. Antropogen manbalar:

Antropogen ifloslanish inson faoliyati natijasida yuzaga keladi va quyidagi manbalarga ega:

Sanoat korxonalarini: Kimyo, metallurgiya va energetika sanoatlari atmosferaga katta miqdorda uglerod oksidi, oltingugurt dioksidi va boshqa zararli moddalarni chiqaradi. Masalan, oltingugurt dioksidi kislotali yomg'irlarning asosiy sabablaridan biridir.

Transport vositalari: Avtomobillar va boshqa transport vositalari karbonat angidrid, azot oksidlari va boshqa zararli gazlarni chiqaradi. Shahar hududlarida bu manbalar havoning asosiy ifloslantiruvchisi hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligi: Kimyoviy o'g'itlar va pestitsidlarning tuproq va suv orqali havoga kirishi ifloslanishning muhim manbalaridan biri. Shuningdek, chorvachilikdan hosil bo'ladigan metan gazi issiqxona effektini kuchaytiradi.

2. Ifloslantiruvchi moddalar turlari:

Havoning ifloslanishiga sabab bo'luvchi moddalar quyidagi turlarga bo'linadi:

Birlamchi ifloslantiruvchilar: Atmosferaga to'g'ridan-to'g'ri chiqariladigan moddalar (masalan, karbonat angidrid va oltingugurt dioksidi).

Ikkilamchi ifloslantiruvchilar: Atmosferadagi kimyoviy reaksiyalar natijasida hosil bo'ladigan moddalar (masalan, ozon va smog).

3. Havoning ifloslanishining oqibatlari

Havoning ifloslanishi ekologik va insoniy oqibatlariga olib keladi.

3.1. Ekologik oqibatlar:

Global isish: Havoga chiqariladigan issiqxona gazlari (masalan, karbonat angidrid va metan) global haroratning oshishiga olib keladi.

Ekotizimning buzilishi: Atmosfera ifloslanishi o'simlik va hayvonlar yashash muhitini o'zgartiradi. Kislotali yomg'irlar tuproq va suv resurslariga zarar yetkazadi.

3.2. Sog'liqqa ta'siri:

Nafas olish tizimi kasalliklari, masalan, astma va bronxit.

Yurak-qon tomir kasalliklarining kuchayishi.

O‘lim holatlarining oshishi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, har yili havoning ifloslanishi tufayli taxminan 7 million odam vafot etadi.

4. Havoning ifloslanishini kamaytirish choralari

Havoning ifloslanishini kamaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim:

1. Sanoatda ekologik texnologiyalarni joriy etish: Energiya manbalarini qayta tiklanadigan resurslarga almashtirish.

2. Transportni optimallashtirish: Elektromobillarni joriy qilish va jamoat transportidan foydalanishni targ‘ib qilish.

3. Qishloq xo‘jaligida innovatsion yondashuvlar: Ekologik toza o‘g‘itlar va texnologiyalarni qo‘llash.

4. Global hamkorlikni rivojlantirish: Davlatlararo ekologik shartnomalar va xalqaro tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash.

Xulosa: Havoning ifloslanishi — butun dunyo aholisining salomatligi va ekologik barqarorlik uchun hal qilinishi lozim bo‘lgan dolzarb muammo hisoblanadi. Har bir fuqaro va tashkilot bu muammoni hal qilishga o‘z hissasini qo‘shishi zarur. Toza havo sog‘lom kelajakning asosiy shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G‘aniev, B. (2020). Ekologik xavfsizlik asoslari. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Karimov, Z. (2018). Atmosfera ifloslanishi va uning oqibatlari. Samarqand: Ilmiy nashr.
3. World Health Organization (2022). Air Pollution and Health: A Global Perspective.
4. United Nations Environment Programme (UNEP). (2021). Emissions Gap Report.

5. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo‘mitasi materiallari.
6. Yilmaz, O. (2023). Sustainable Practices for Pollution Reduction. Springer Publications.